

vel Oecumenica seu universalis quae cogitur a personis et agit de rebus Ecclesiarum totius Provinciae, Nationis unius aut universae Ecclesiae.

⁵⁾ John Strype, *Memorials of the most reverend Father in God Thomas Cranmer* 2 ed. 1853, t. II p. 155 en v.v. die dit ontleent deels aan Cranmer's brief aan Calvijn in 1552 geschreven met de uitnoodiging tot dit plan mee te werken, deels aan hetgeen blijkt uit de antwoorden, die Melanchthon en Calvijn gaven.

⁶⁾ Melanchthon's *Opera* ed. Bretschneider in *Corpus Reformatorum* t. VI p. 894. Een andere brief aan Cranmer, maar niet gedateerd, staat afgedrukt p. 801. Het is moeilijk uit te maken, of deze andere brief niet van lateren datum is dan de eerstgenoemde. Ik heb den inhoud van beide brieven saamgevoegd.

⁷⁾ Melanchthon schrijft letterlijk: *In Ecclesia rectius est Scapham scapham dicere*. *Scapha* is een boot of kaan. Het is een Latijnsche spreekwijze maar die letterlijk overgezet niet goed verstaanbaar zou wezen. Misschien zou men gedachtig aan den bekenden versregel van Boileau: *j'appelle un chat un Chat et Rollet un fripon*, het *scapham* *scapham* dicere kunnen overzetten door: een kat een kat te noemen, indien dit in het verband niet te vulgair klonk.

⁸⁾ Strype deelt nog mede in zijn *Memorials* I, p. 299 dat de Protestantsche vreemdelingen zoo'n genoegen hadden in dezen goeden Koning Eduard en zijn bevestiging van de religie, dat de hoofden onder hen, Bullinger, Calvijn en anderen in een brief aan hem aangeboden hebben hem tot hun Beschermheer te maken en in hun kerken bisschoppen te hebben, evenals er in Engeland waren, met aanbieding van hun diensten om elkander te helpen en met elkander zich te vereenigen. Dit zou in 1549 geschied zijn en het bericht daarvan, dat tot de geleerden op het Concilie te Trente doordrong, zou dezen zeer verontrust hebben, want als alle ketters zich vereenigden en één lichaam vormden, en evenals in Engeland bisschoppen kregen, zou dit zeer schadelijk zijn voor Rome en haar geestelijkheid. Waarop dit verhaal berust, is moeilijk te zeggen. De brieven van Bullinger en Calvijn, waarin zij dit plan opperden, zijn niet te vinden. En al was Calvijn niet zulk een absoluut tegenstander van bisschoppen als later de Gereformeerde Kerken, ik betwijfel toch, of hij ter wille van de eenheid met de Anglikaansche Kerk ook in de Zwitsersche Kerken bisschoppen zou hebben willen invoeren. Calvijn wilde zeer zeker, zooals ook uit zijn brief aan Cramer blijkt, de Kerken zich vereenigen zouden, opdat het lichaam van Christus niet langer verscheurd zou liggen, maar die eenheid moest gevonden worden door de eenheid in belijdenis, niet in de kerkregeering.

⁹⁾ Het is moeilijk te zeggen, wat de oorzaak is, dat Cranmer, die reeds in 1548 door den zoon van Iustus Ionas dit plan aan Melanchthon mededeelen liet, eerst in 1552 er uitvoering aan heeft gegeven. Cranmer heeft 10 Februari 1549 aan Melanchthon nogmaals, nu zelf,